

A-11909
27
PÕLLUMAJANDUSLIKKE
NÕUANDEID KOLHOOSIDELE

H. ROHTLA

PÕRSASTE
KASVATAMINE
KOLHOOSIS

A

Sundeksemplar

PÕLLUMAJANDUSLIKKE NÕUANDEID KOLHOOSIDELE

H. ROHTLA

PÕRSASTE KASVATAMINE
KOLHOOSIS

RK

POLIITILINE KIRJANDUS

TALLINN 1949

Sissejuhatus

NSV Liidu Ministrite Nõukogu ja UK(b)P Keskkomitee poolt vastuvõetud „Kolhooside ja sovhooside produktiivse ühisloomakasvatuse arendamise kolme aasta plaan (1949—1951)“ on üheks järjekordseks suureks sammuks meie maal kolhooside ja sovhooside ühisloomakasvatuse edasiarendamise teel.

Märgitud plaani kohaselt tuleb suurendada kolhooside ja sovhooside produktiivkarja sellisel määral, et oleks võimalik 1951. aastal toota elanikkonnale liha, pekki, rasva, piima, võid ja mune poolteist korda rohkem kui 1949. aastal.

Selle ülesande lahendamisel omab tähtsat kohta teiste loomakasvatusharude kõrval seakasvatuse ulatuslik väljaarendamine. Seda selletõttu, et seakasvatuse kaudu võib lihatootmise laiendamine toimuda teiste loomaliikidega võrreldes kõige kiiremini ja ulatuslikumalt.

Meie vabariigis tuleb vastavalt EK(b)P Keskkomitee III pleenumi otsusele kasvatada kolhooside ühisomandiks olevaid sigu sellisel hulgal, mis vastab kolhoosi põllumaa suurusele.

Peale selle kasvatavad enamik kolhoosiperesid ning maal elunevaid töölisi ja teenistujaid 1—2 siga aastas. Seega seab meie ees laiaulatuslik seakasvatuse väljaarendamine.

Seakasvatuse arendamisel söödabaas meil enam pidurdavaks teguriks ei ole, sest sigade peamise sööda — teravilja ja kartuli tootmine ületab juba sõjaeelse taseme. Küll aga pidurdab seakasvatuse arendamist antud momendil väike suguemiste arv ja sellest tingitud pörsaste vähesus.

Mõningates maakondades, nagu Virumaal, Jõhvimaal, samuti Hiiumaal, on suguemiseid äärmiselt vähe ning

neidki kasutatakse paljudel juhtudel ebaotstarbekohaselt. Esineb suuri põrsaste surevusi ning emiste mitteõigeaegse paaritamise juhtumeid.

Nende maakondade noored kolhoosid, samuti töölised ja teenistujad, on sunnitud hankima endale seakasvatuse rajamiseks põrsaid teistest maakondadest.

Nimetatud olukord on täiesti ebanormaalne ja pärineb veel endisest üksiktalundite ebaratsionaalse majandamise ajajärgust ega sobi enam sotsialistlike suurmajapidamiste — kolhooside — süsteemi juures.

Niisugusest olukorrast pääsemiseks tuleb juba alates käesolevast aastast laiendada kõigis kolhoosides suguemiste kasvatamist, eriti aga Viru-, Jõhvi- ja Hiiumaal.

Suure arvu elujõuliste, tervete ja hästi arenenud põrsaste saamiseks tuleb alata suguemiste õige hooldamisega.

Järgnevalt antakse lühike ülevaade sellest, mida peab teadma ja silmas pidama iga kolhoosi seafarmi brigadiir ja seatalitaja suguemiste ja põrsaste kasvatamise alal, et kindlustada iga suguemise kohta aastas võimalikult suure arvu põrsaste üleskasvatamist nii kolhoosi ühisseakasvatuse laiendamiseks kui ka kolhoosiliikmete isiklike vajaduste rahuldamiseks.

Tiinete emiste söötmine

Nõukogude eesrindlik loomakasvatusteadus ja paljude seakasvatuse eesrindlaste kogemused tõendavad, et suure pesakonna elujõuliste põrsaste saamiseks tuleb tiinet emist pidada, sööta ja hooldada eeskujulikult juba kaua aega enne poegimist.

Kuidas söötmine ja pidamine võib mõjutada saadava pesakonna suurust, selgub alljärgnevast.

Nagu teada, tekivad põrsalooted emise organismis kahe suguraku, s. o. emassuguraku ehk munaraku ja isassuguraku ehk spermatozoidi ühinemise teel.

Emise kahes munasarjas areneb ja vabaneb inna ajal tavaliselt 14—40 munarakku, millised viljastuvad, kohtudes paarituse ajal spermatozoididega (milliste arv on väga suur). Kõik valminud munarakud viljastuvad ainult siis,

kui nad vabanevad paaritamise ajal korraga munasarjast. Sageli munarakkude vabanemine munasarjast ei toimu korraga, vaid hoopis mitmepäevaste hilinemistega, millest tingituna jääb neist osa viljastamata. Nagu on korduvalt tõestatud, oleneb nii emise munarakkude arv kui ka nende korraga vabanemine sellest, kuidas emist on söödetud ja hooldatud. Kõhnal, samuti ka liiga rasva söödetud emisel tekib munasarjades vähe munarakke, samuti ei vabane nad kõik paaritamise ajal korraga, millest tingituna on juba paaritamisest alates sarnastelt emistelt suure pesakonna saamise võimalused väiksed. Sellisest olukorrast aitab teataval määral üle saada emise paaritamine ühe innaperioodi jooksul mitte üks, vaid kaks korda. Esimest korda paaritada emist 12—18 tundi pärast inna algust ja teist korda 10—12 tundi hiljem. Tarbesigade kasvatamise korral on soovitatav teistkordseks paaritamiseks kasutada ka teist kultu. Kahekordne paaritamine võimaldab viljastada suurema arvu erinevatel aegadel vabanevaid munarakke.

Sageli näeme emiste poegimisel, et sünnib vähem või rohkem mitmesuguses suuruses surnud ja kuivanud looteid, nn. muumiaid.

Loote suremine on jällegi tingitud emise mitteküllaldisest, ühekülgsest või liigsöötmisest. Tihti on siin põhjuseks ka riknenud söötade, nagu külmunud juurvilja ja kopitanud teravilja kasutamine ning külma vee jootmine tiinele emisele. Samuti põhjustab loote suremist või sündiva pesakonna vähenemist halb, must, külm ning niiske pidamisruum ja halb emise kohtlemine (löömine, ehmatamine, ukse vahele surumine jne.).

Eeltoodust selgub, et suure pesakonna põrsaste saamiseks tuleb kõigepealt hoolitseda suguemise korraliku söötmise ja pidamise eest.

Tiine ja imetava emise söötmise mõõdupuuks on, peale zootehniku poolt määratud söödaratsiooni, söödaannuse suurendamise või vähendamise suhtes seatalitaja hoolas silm, kes jälgib, et emised ei lahjuks ega nuumuks rasva, kuid oleksid pidevalt parajas, suguseale omases keskmises toitumuses. Emiste igapäevase väljas jalutamise kindlustamine on ka talvel tarvilik.

Emiste ettevalmistamine poegimiseks

Alates kolmandast tiinusekuust tuleb emise eraldada omaette sulgu. Mõni päev enne poegimist on vaja puhastada emise sulg põhjalikult ning panna sinna uus ja puhas aluspõhk (emise tiinus kestab 115—120 päeva ehk kergemaks meelespidamiseks 3 kuud + 3 nädalat + 3 päeva).

Üsna poegimise eel, mille ilmseks tunnuseks on emisel piima ilmumine nisadesse ja pesategemine — pestakse emise välised suguorganid ja udar sooja veega hästi puhtaks ja kuivatatakse. Emisele antakse paksu pudrutaolist sööta. Üsna poegimise eel emisele sööta ei anta — antakse ainult vett.

Sünnitamine kestab emisel tavaliselt mitu tundi. Selle aja jooksul sünnivad üksteise järele lühemate ja pikemate vaheaegade järel põrsad. Selleks, et põrsastest osa ei häviks sündimisel, peab seatalitaja olema emise juures kogu sünnitusaja ja võtma vastu puhtas kitlis ning puhtaks pestud kätega iga sündiva põrsa, täites järgmisi nõudeid:

1. Hoides põrsast horisontaalses asendis, vabastada ta suu ja nina limast.

2. Pärast lima eemaldamist kuivatada puhta rätikuga põrsa pea, kõrvad, kere ning jalad.

3. Piirituse, joodtinktuuri, 2% lüsooli või kreoliini lahusesse kastetud niidiga siduda kinni nabaväät 3—4 sm kaugusel põrsa kõhust ja lõigata see sidumiskohast 0,5 sm kauguselt puhtate kääridega läbi. Nabaväädi ots väljaspool niiti määrada joodtinktuuriga.

4. Kõik sündinud põrsad nummerdatakse nende sündimise järjekorras keemilise pliiatsi, tindi või tušiga ja kaalutakse pärast sünnitamise lõppu ühekaupa ning kaalumised kantakse raamatusse. Põrsaste kaalumine on väga tähtis nii seatalitajale tasu arvestamiseks põrsaste juurdekasvu eest kui ka tõuaretuse otstarbel emiste hindamiseks, seepärast tuleb seda teostada igas kolhoosis.

5. Pärast nummerdamist asetatakse põrsad kuni poegimise lõpuni täiesti puhtasse riidega kaetud õhurikkasse kasti. Pärast poegimise lõppu viiakse põrsad emise juurde. Juhul, kui emise on liig rahutu ja võib põrsad ära tallata

või magada, jäetakse põrsad kasti 2—3 päevaks, asetades neid sealt ainult 1—2 tunni järele emise juurde imema. Põrsaste äramagamise vältimiseks tehakse sulu seinäärtele põrandast 20—30 sm kõrgusel 10—15 sm laiused lattidest kaitsepuud.

Juhul kui mõni põrsas sündimise järel ei avalda kohe elumärke, tuleb teda pisut hõõruda kuiva käterätikuga ja teha talle kunstlikku hingamist. Selleks surutakse ettevaatlikult põrsa rinnakorvile, vaheldumisi, kord külgedelt ja siis jällegi rinnaluu poolt. Kunstliku hingamise tegemiseks on ka teisi viise, kuid tavaliselt aitab mainitust.

Imetava emise söötmine

Kuna põrsad imemisperioodil peavad saama oma peamise sööda emapiimana emiselt, vajab emis imetamisperioodil tunduvalt rohkem sööta kui tiinuse ajal.

Nii näiteks tuleks anda imetavale emisele 10—12-põrsalise pesakonna korral talvisel laudaperioodil 2,5—3 kg segaviljajahu (segusse võtta $\frac{1}{3}$ nisukliisid), 2—3 kg kartuleid, 4—5 kg porgandeid või peete (viimaste puudumisel suurendada kartulikogust 5—6 kg-ni) ja 9—15 liitrit lõssi. Lõss tuleb anda emisele kas täiesti värskelt või hapendatult, mitte kunagi aga tilgastunult. Kartuleid võib anda toorelt, kuid korralikult pestult. Emisele antakse veel igal söötmis- korral söödasegusse kamalutäis vitamiinirikast peenendatud heina.

Seega sisaldab laudaperioodil emise kolmekordsel söötmisel korraga etteantav söödaannus 1 kg (2 kamalutäit) segaviljajahu, 1 kg (üks kamalutäis) kartuleid, 1,5 kg (poolteist kamalutäit) porgandeid või purustatud peete, 150—200 g (üks kamalutäis) vitamiinheina.

Suvel võib imetavale emisele anda päevas 3—4 kg värsket rohtu ja selle arvel kartulite annust vähendada või hoopis ära jätta. Segaviljajahu ja lõssi tuleb anda samal määral.

Nii tiinele kui ka imetavale emisele tuleb anda iga päev sööda hulgas 40—60 g (2 supilusikatäit) mineraalsöötade segu: 20% söödakriiti + 40% kondijahu + 40% keedu-

soola; kondijahu puudumisel 60% söödakriiti + 40% keedu-
soola.

Iga seatalitaja ja seakasvatusefarmi brigadiir võib vastavalt kolhoosi võimalustele koostada palju teisi söödavariante, igal juhul peab aga silmas pidama, et imetava emise söötmisega ei saa olla kokkuhoidlik. Tuleb rahuldada täiel määral emise valgu, süsivesikute, vitamiinide ja mineraalainete tarve ja valvata, et emis liiga ei lahjuks.

Põrsaste söötmine

Meie vennasvabariikide kolhoosides on seakasvatuse stahhaanovlased saavutanud häid tulemusi noorsigade üleskasvatamisel. Nii näiteks esines 1939. a. Uleliidulisel Põllumajandusnäitusel Moskvas üle 9000 seatalitaja, kes olid aastas üles kasvatanud keskmiselt iga neile kinnistatud emise kohta 15 põrsast või isegi rohkem. Paljud neist seatalitajaist, nagu sm-d Anissimova, Hromtsova jt., olid saanud aasta jooksul igalt emiselt 30 põrsast ja veel rohkem.

Isegi Suure Isamaasõja raskeis oludes saavutati põrsaste üleskasvatamisel silmapaistvaid tulemusi. Nii püstitas kolhoosi „Budjonnovets“ seatalitaja A. J. Ljuskova uue maailmarekordi, saades ühelt emiselt aastas 106 järglast, kellele eluskaal kokku aasta jooksul kasvas 4910 kg-ni.

Meiegi vabariigi noortes kolhoosides, nagu Võidu kolhoosis Viljandimaal, Edu kolhoosis Järvemaal Kareda val-
las, V. Kingissepa nimelises kolhoosis Saaremaal ja paljudes teistes kolhoosides leidub väga hoolsaid seatalitajaid, kes on saavutanud pesakondi 17 põrsaga ja need kõik üles kasvatatud.

Kui jälgida kõigi nende seatalitajate tööd, siis näeme siin äärmist hoolitsust nii tiinete kui ka imetavate emiste ja iga põrsa eest, alates selle sünnist kuni üleviimiseni noornu-
mikute rühma.

Erilist tähelepanu osutavad nad aga just põrsaste söötmi-
sele. Nagu näitavad nende kogemused, ei vaja põrsad esi-
mese 3—5 päeva jooksul mingit täiendavat sööta. Emapiim
on põrsaste söötmisel sel perioodil asendamatu. Seda selle-

tõttu, et emise piim pärast poegimist erineb tunduvalt oma koostiselt teiste loomade piimast ning sisaldab erilisi koostisosi (vitamiinid, antikehakesed jne.), mis on tingimata vajalikud vastsündinud põrsastele nende esimeste elupäevade jooksul — ajal, mil nende seedeorganid ja nende tegevus pole veel küllaldaselt välja arenenud.

Kui juhtub, et mõningatel põhjustel tuleb vastsündinud põrsad panna teise emise alla, on vajalik silmas pidada, et selle emise põrsad oleksid juurdepandavatega ühevanused.

Vahest esineb juhtumeid, et emised, eriti just noored esmakordselt poeginud emised, vaatamata nende heale tervisele ning kehaseisule ei erita üldse piima või eritavad seda niivõrd vähe, et noored põrsad on näljas, lahjuvad, jäävad kängu ja sageli isegi hukkuvad.

Emiste juures esineval piima puudumisel või selle vähesusel on palju põhjusi. Neist tavalisemad on: halb või ebaõige ühekülgne söötmine, emise liigne rasvumine, jalutusvõimaluste puudumine, mitmesugused haigused jne. Kuid sageli võib noorte emiste juures olla selle põhjuseks ka asjaolu, et põrsad ei suuda kärssadega emise udarat küllaldaselt masseerida selleks, et emisel tekiks piima eritamiseks vajalik erutus. Sellisel korral tuleb teostada udara masseerimist kätega.

Üldiselt võib paljude emiste juures udara masseerimise ja rahu ning vaikuse kindlustamisega sigalas piimaandi tõsta. Tavaliselt eritavad emised keskmiselt 3—4 liitrit piima ööpäeva jooksul, paremad emised eritavad piima isegi kuni 8 liitrit ööpäevas.

Kuna emise udar ei oma piimatsisterne, siis ei saa ta eritada korraga suuremaid piimahulki, vaid eritab mainitud piimahulga ööpäevas 10—20 imetamiskorra jooksul. Arvestades veel seda, et põrsaste seedeelundid on algul väga väikese mahutavusega ja nad ei saa korraga vastu võtta suuri piimaannuseid, tuleb põrsaste imetamine korraldada võimalikult mitte enam kui poolteist tundi kestvate vaheaegade järele.

Sageli juhtub, et emis sünnitab rohkem põrsaid kui tal on funktsioneerivaid nisasid. Siis võib olukorra lahendamiseks panna osa põrsaid mõne teise samaaegselt sünni-

tanud emise alla, muidugi juhul, kui sel emisel on põrsaid vähem kui nisasid. Võib aga kasutada moodust, et sündinud põrsad jagatakse kahte rühma, ühte tugevamad ja teise nõrgemad, ning neid rühmi lastakse imema vaheldumisi, kuid nõrgema rühma eest hoolitsetakse rohkem.

Võib ka kasutada moodust, et põrsad jagatakse kolme rühma. Sel korral valitakse 3. rühma 3—4 kõige nõrgemat põrsast. Kui 1. ja 2. rühma lastakse imema vaheldumisi, lastakse 3. rühm imema koos mõlemate rühmadega. Nii saavad nõrgemad rohkem imeda ja kasvavad teistele kiiresti järele.

Põrsaid söödaga harjutades hakkavad eesrindlikud seatalitajad neile kõigepealt mineraalsöötaid andma. Selleks panevad nad juba 3—5 päeva vanustele põrsastele sulgu väiksed künakesed lehtpuusöe, söödakriidi, kondijahu ja värske punase saviga. Süsi aitab korrastada seedimist, kuna rauda sisaldav punane savi aitab vältida põrsaste kehvveresust, aneemiat. Kehvveresust aitab ära hoida ka rauasulfaadi lisandamine põrsaste joogiveele, arvestades 1—2 g rauasulfaati 1 liitri vee kohta. Lisaks rauasulfaadile võib kasutada vasesulfaati ehk nn. sinist silmakivi, sel juhul võetakse 1 g rauasulfaati ja 1 g vasesulfaati 1 liitri vee kohta. Kui põrsad sulfaadi lahu ei joo, tuleb see muuta magusaks suhkru või siirupiga ja anda iga päev üks lusikatais otse suhu.

Alates 5—6 elupäevast hakatakse põrsaid sööma õpetama praetud kaera- või odrateradega. Praetud teri on soovitatav anda emiste sulu vahekäigus või sulu kõrval asuvas põrsaste sulus. Praetud teradel on suur tähtsus noorte põrsaste vähearenenud seedeorganitele suurema tegevuse võimaldamiseks, mis kindlustab nende kiiremat väljaarenemist.

Seatalitajad-eesrindlased hakkavad lisaks emiselt saadavale piimale söötma põrsastele lehmapiima väga erinevatel aegadel. Seejuures peetakse silmas peamiselt seda, kui suurel määral suudab emis oma piimaga kindlustada põrsaste kiiret kasvu.

Tavaliselt hakatakse lehmapiima söötma 5—10 päeva vanustele põrsastele.

Põrsaid harjutatakse piimaga järk-järgult, alates 2—3 supilusikatäiest ning suurendades piimaannust kuni 0,5 liitriini päevas teise elukuu lõpul.

Põrsaste piimaga jootmise näidisskeem

Põrsa vanus päevades	Täispiima	Lõssi	10 päeva kohta	
			täispiima	lõssi
5—10	0,06 l (2—4 spl.)	—	0,3 l	
11—20	0,27 l ($\frac{1}{2}$ teekl.)	—	2,7 l	
21—30	0,40 l (2 teekl.)	—	4,0 l	
31—40	0,47 l ($2\frac{1}{2}$ teekl.)	—	4,7 l	
41—50	0,25 l ($1\frac{1}{2}$ teekl.)	0,25 l ($1\frac{1}{4}$ teekl.)	2,5 l	2,5 l
51—60	0,10 l ($\frac{1}{2}$ teekl.)	0,45 l ($2\frac{1}{4}$ teekl.)	1,0 l	4,5 l

Ülemineku vähemalt piimanormilt suuremale peab toimuma aeglaselt, pideva igapäevase normi suurendamisega, samuti tuleb toimida täispiima vähendamisel lõssile ülemineku puhul.

Sellise skeemi kohaselt vajab iga põrsas imemisperioodi (2 kuud) jooksul keskmiselt 15 liitrit täispiima ja 7 liitrit lõssi.

Põrsastele antakse piima vähemalt 3—4 korda päevas. Antav piim peab olema värske, võimaluse korral lüpsisoe ning saadud ühtedelt ja samadelt tervetelt lehmadelt. Paljudes vennasvabariikide kolhoosides on selleks eraldatud seafarmi juurde lehmad.

Kuna lehmapiim põrsa maku sattudes kalgendub ja moodustab — vastandina seapiimale, mis on maos helbelise vedelikuna — kummitaolise massi, mis sageli ei seedu vajaliku kiirusega, siis soovitatakse käesoleval ajal sööta põrsastele värske lehmapiima kõrval osa piima hapendatult. Kõige paremaid tulemusi on andnud põrsaste söötmiseks tarvitatava piima hapendamine nn. atsidofiilbakterite abil. Vajaliku atsidofiilkultuuri valmistab ja turustab Eestis Tallinna Piimakombinaat, kuid selle valmistamisega võivad edukalt toime tulla ka teised piimatööstused.

Atsidofiilpiim ei moodusta põrsa maos suuri klimpe, vaid, nagu seapiimgi, vedela kalgendunud peene helbelise massi, mis läheb maost kiiresti edasi sooltesse. Katsed on näidanud, et atsidofiilpiim seedub kiirelt, kiirendab ka teiste söötade seedimist ning omab profülaktilise toime põrsaste mao- ja sooltehaiguste suhtes. Tema profülaktiline ja raviv tähtsus seletub sellega, et atsidofiilbakterite poolt toodetud piimhape pidurdab tunduvalt mitmesuguste haigusi tekitavate mikroorganismide arenemist ja isegi tapab neid. Põrsastele on see eriti tähtis sellepärast, et nende esimesel 20—30 elupäeval ei teki (või tekib vähe) maos soolhapet, mille toime oleks sama, mis piimhappelgi.

Atsidofiilpiima soovitatakse sööta mitte üle poole antavast piimakogusest ning tema söötmist alustada väikeste annustega.

Alates põrsaste 8.—10. elupäevast hakkavad eesrindlikud seatalitajad neile andma peale piima veel teisi lisa-söötaid, nagu teraviljasöötaid, kartuleid, tooreid porgandeid jne.

Teravilja söõtmine põrsastele ei ole nende varajases eas nii suurel määral tähtis mitte vajalike toitainete saamise seisukohalt, kui just sellepärast, et ta ergutab tunduvalt põrsa mao tegevust, kiirendab soolhappe tekkimist maos ning lühendab seega nn. mao mittetäielikkuse perioodi. Peale selle annab ta põrsaste seedeelunditesse vajalikul määral jämedat ballastainet, mis ärritab seedeelundeid mehaaniliselt, ergutab seedetegevust, peristaltikat ja kergendab rooja edasiliikumist jämesooles. Põrsas vajab ballastaineid, mida ta piimaga ei saa. Ta otsib neid kõiges, mis talle ette satub, süües mulda, liiva, savi ja muud. Kõik need ained etendavad sooltes kahtlemata soodustavat osa ballastainena, kuid nende kaudu organismi kantavad kahjulikud haiguste tekitajad ja sooleusside munad muudavad nende mõju sageli kahjulikuks.

Sellepärast on põrsaste mullasöömisest võõrutamiseks kõige kindlam viis nende seedeelundite ballastainega varustamine teraviljasöötade andmisega.

Kuna teraviljasöödad on väga toitvad, ei ole nad üksi ballastaineks, vaid ka põrsaste söödaks. Kui esialgseks

teraviljasöödaks sobivad praetud terad, siis alates põrsaste 8.—10. elupäevast on soovitatav neile anda sõelutud odra- või kaerajahu, millele on lisatud 1—1,5% söödakriiti ja 0,5% keedusoola. On veel palju teisi teraviljasööda segusid, mida põrsastele söödetakse. G. N. Dobrohhotov oma teoses „Tööd seafarmis“ soovitab näiteks võtta segusse:

Segusse võetakse	Segud (%)		
	I	II	III
Kaerasõmerik sõelutult	60	10	30
Odrasõmerik	—	40	20
Nisukliid	10	10	20
Kaunviljade jäätmed	15	10	—
Linaseemnekoogid	—	20	20
Heinajahu lutsernist ja ristikust	10	10	10
Kalajahu	5	—	—
1 kg segu sisaldab: söödaühikuid	1,06	1,06	1,03
„ „ „ „ seeduvat valku	113,5	117,0	115,0

Tartu Riikliku Ulikooli Väikelooma- ja Linnukasvatuse Katsejaamas on häid tulemusi andnud põrsaste söötmisel jõusöödasegu, mis koosnes 40% odrajahust, 40% kaerajahust, 19% kalajahust ning 1% mineraalainetest. Nimeetatud söödasegule lisati võrdses kaalus keedetud kartuleid ning valmistati paks puder, mida söödeti põrsastele 20 päeva vanusest alates kuni 8 nädala vanuseks saamiseni. Põrsad kasvasid hästi ning olid hea tervise juures kogu kasvuperioodi kestel.

Märgitud söödasegud ei ole ainukesed, mis sobivad põrsastele, vaid iga seatalitaja, teades üksikute söötade toiteväärtust, võib koostada palju seguvahekordi, mida ta võib edukalt kasutada oma farmi põrsaste söötmiseks.

Hästi peenendatud või sõelutud söötasid võib anda põrsastele vedelama või paksema pudruna, kas keedetult või toorelt, valmistatud piimaga või veega. Põrsaid harjutatakse putru sööma sel teel, et algul lisatakse antavale pii-

male jahusõmerikku ning suurendatakse järk-järgult jahu hulka, kuni piim muutub kõrdi või pudru paksuseks.

Kas põrsastele antavaid söötasid keeta või mitte? Mitte igas vanuses olevatele põrsastele pole söötasid vaja keeta. Kui põrsad ühest kuni poolteise kuu vanuseni mao mittetäielikkuse perioodist tingituna seedivad keedetud söötasid paremini kui tooreid, siis hiljem, kui nende magu hakkab eritama piisaval hulgal maomahla ja soolhapet, seedivad nad tooreid söötasid niisama hästi kui keedetuid.

Järelikult tuleb söötasid keeta ainult põrsaste ühe kuni poolteise kuu vanuseks saamiseni. Vanematele põrsastele on söötade keetmine asjatu ja isegi kahjulik, sest keetmisel hävivad vitamiinid.

Teiseks teraviljasöötade ettevalmistamise viisiks on imaldamine, s. o. söödale kuuma vee lisamine ja kaetud nõus seista laskmine. Imaldamisel muutub osa söödas leiduvat tärklisist suhkruks, mille tõttu sööt muutub magusaks ja põrsad söövad teda paremini.

Söötade pärmistamist on meil vähe kasutatud (ulatuslikumalt Koppelmaa puukooli-sovhoosis Harjumaal). See sööda ettevalmistamisviis rikastab sööta A- ja B-vitamiiniga. Pealeselle sisaldavad pärmistatud söödad veel ergosteriini, millest looma organism päikesekiirte mõjul moodustab vitamiini D. Pärmistatud söötasid lisatakse antavale söödale selle maitsvuse tõstmiseks. Nad suurendavad põrsaste isu ja mõjutavad tunduvalt nende seedeelundite tegevust. Pärmistatud söötades on mõningal hulgal mitmesuguseid elulise tähtsusega aineid, sealhulgas letsitiini, mis on organismile äärmiselt vajalik ja kuulub närvikoe, vere ja sperma koostisse. Letsitiin soodustab märgaavalt põrsaste kasvu. Eriti soodsat mõju avaldavad pärmistatud söödad nõrgalt arenenud ja kasvus maha jäävatele põrsastele. Seakasvatuse Teadusliku Uurimise Instituudi poolt korraldatud katsetest nähtus, et kasvus täiesti kängu jäänud põrsad, kellede päevane juurdekasv oli 100—200 g, pärast pärmistatud söötadega söötmist hakkasid kiiresti kosuma ja nende ööpäevane juurdekasv tõusis 700—1000 grammini.

Pärmistamine on lihtne. Iga 10 kg söödasegu kohta lisatakse 60—90 g pärimi ja lastakse söt seista 24—27° C temperatuuri juures 6—7 tundi, mille järele see on söötmiseks kõlbulik.

On soovitatav, et seakasvatajad võtaksid söötade pärmistamise ulatuslikumalt kasutusele pörsaste ja sigade söötade ettevalmistamisel.

Vitamiine vajavad pörsad normaalseks kasvamiseks ja arenemiseks alates nende looteast emaihus kuni kasvuaja lõpuni samuti nagu valke, süsivesikuid, rasva ja mineraalaineidki.

Vitamiinide puudumisel tekib sigadel ja pörsastel rida tõsiseid haigusnähte, mida nimetatakse avitaminoosideks.

Nii näiteks A- vitamiini puudumise või vähesuse korral tiine emise söödaratsioonis, võib tekkida loote hukkumine või nõrkade, elujõuetute ja sageli pimedate pörsaste sündimine.

Imetavale emisele A-vitamiini vaeste söötade söötmine põhjustab sageli halva pörsaste arenemise ja nende haigestumise silma sarvkesta, hingamiseldute (bronhiit, bronhopneumoonia) ja seedeeldute haigusesse.

A-vitamiini puuduse vältimiseks tuleb emistele sööta talvel porgandeid ja vitamiinirikast heinajahu, suvel aga lasta emiseid viibida võimalikult rohkem hea rohukamaraga koplites.

Pörsastele tuleb A-vitamiini puuduse vältimiseks talvel, alates 10. elupäevast, sööta riivitud tooreid porgandeid ja kasvatada kastikestes viljaorast värskelt söötmiseks.

D-vitamiini puudumisel ei omasta sea organism söödas leiduvat kaltsiumi ja fosforit, mille tõttu tekib pörsastel rahhiit — jalgade kõveraksjäämine ja verevaesus ning üldine kängujäämine kasvus.

D-vitamiini puuduse vältimiseks söödetakse emistele talvel liblikõieliste heintest valmistatud vitamiinirikast heinajahu ja antakse osa sööta pärmistatult.

Pörsastele on samuti soovitatav anda osa sööta pärmistatult või lisada söödale pisut kalamaksaõli.

E-vitamiini puudumisel võib hukkuda emisel loode esimestel tiinuskuudel. Teda leidub rohkesti teravilja idu-

des ja juurviljades ning suvel tavaliselt temast puudust ei tule.

B-vitamiini puudumine võib kutsuda põrsastel esile närvisüsteemi haigusi, nagu lonkamist ja osalist halvatusi.

B-vitamiini leidub rikkalikult pärmis (pärmistatud söötades) ja kliides, mistõttu ongi soovitatav võtta söödasegusse ka kliisid.

C-vitamiini puudusel haigestuvad põrsad skorbuuti (hambad lähevad igemetest lahti ja põrsad ei saa süüa). Seda peamiselt talvel, kui neid söödetakse ainult teraviljasöötadega.

C-vitamiini leidub palju rohelistes taimedes, heas silos, peetides, porgandites, kapsas ja männi- ning kuuseokstes. Sellepärast on soovitatav skorbuudist hoidumiseks anda põrsastele talvel porgandeid ja peete riivitult ja rohelist orast.

Vitamiinirikas hein on heaks vahendiks põrsaste ja emiste vitamiinide puuduse ärahoidmiseks talvisel lauda-perioodil. Seda valmistavad väga ulatuslikult noorest ristikut meie eesrindlikud kolhoosid, nagu Uus Elu Harjumaal Raikküla vallas jt. Selle valmistamiseks niidetakse noort ristikut õiepungade ilmumisel, lastakse päikese käes kuivada 5—8 tundi (päikese toimel muutub osa ergosteriini D-vitamiiniks), riisutakse siis kokku ja pannakse katuse alla lõplikuks kuivamiseks. Vihma ega niiskuse kätte vitamiinheina ei või jätta, sest see vähendab heina vitamiinisisaldavust. Hoituna kuivas kohas tarvitatakse vitamiinheina talvel mitte üksi sigade vitamiinidetarbe rahuldamiseks, vaid ka hea valgusisaldavusega söödana majanduslikult kallite teraviljasöötade asendamiseks. Nii näiteks kavatseb Uue Elu kolhoos k. a. vitamiinirikka heinajahuga sigade söötmisel kokku hoida teravilja ja teisi kontsentreeritud jõusööti 10 tonni ulatuses.

Põrsaste mineraalainetarve. Põrsaste kiire kasv ja luustiku areng nõuab suhteliselt palju mineraalaineid. Emapiimaga saab põrsas neid vajalikul määral ainult oma esimesel neljal-viiel elupäeval. Pärast seda peab ta saama mineraalaineid, nagu kaltsiumi, fosforit, naatriumi ja rauda lisa söödaga. Kui lisa söödas puudub kaltsium ja fosfor, jäävad põrsaste luud pehmeks ja vajuvad kõveraks.

Selle vältimiseks tuleb lisada antavale söödasegule 1—1,5% söödakriidi ja kondijahu segu. Samuti pannakse sulgu kastike lehtpuutuhaga.

Naatrium on vajalik luustiku, seedemahlade ja uute rakude ülesehitamisel, kloor aga maomahlas soolhappe moodustamisel.

Nii naatriumi kui ka kloori tuleb anda põrsastele keedusoola näol. Selleks tuleb lisada söödasegule keedusoola 0,5% ulatuses.

Raud on vajalik vere koostisosa hemoglobiini tekkimiseks. Hemoglobiini vähesus kutsub esile põrsaste kehvvareuse ehk aneemia. Kuna seapiimas on rauda väga vähe, tuleb põrsaste joogiveele alates 8.—12. elupäevast lisada rauavitrioli, sööta neile riivitud porgandeid ning asetada sulgu kastike punase saviga.

Kuna organismi veekaotus on põrsastel suhteliselt 3—4 korda suurem kui täiskasvanud sigadel, siis ei jätku alates 4.—5. elupäevast enam veest, mida nad saavad emapiimaga, ja põrsad tunnevad janu, mis väljendub virtsa joomises. Selle vältimiseks on vajalik anda põrsastele sulgu vabalt joomiseks vastavas künakeses puhast vett (t° mitte alla 15°C). Et vesi oleks puhas, tuleb seda võimalikult sagedamini vahetada.

Põrsaste pidamine ja hooldamine

Tähtsa koha omavad põrsaste pidamises korralikud ruumid. Niisketes ja külmaes ruumides on põrsaste haigestumine ja suremine talveperioodil peaaegu vältimatu. Sellepärast tuleb leida igas kolhoosis juba varakult võimalusi sigalate ümberehitamiseks ja korraldamiseks, nii et nad oleksid talvel vähemalt kuivad ja soojad. Seda saab teostada sel teel, et sigalad varustatakse korralike köetavate ahjudega ja ventilatsiooniseadmetega. Ahjude kütmisel kaob tavaliselt sigalast ka niiskus. Emiste ja põrsaste asemel tuleb varustada õhuvahega laudpõrandaga ning sulgudesse panna pidevalt ja küllaldaselt allapanu. Sulud tuleb isoleerida külmadest kiviseintest õhuvahega laudvoodriga.

Neis majapidamistes, kus eelpoolmärgitud võimalused

täiesti puuduvad, võib soovitada ajutiselt kasutada tiinete emiste ja põrsaste kasvatamiseks moodust, mida kasutavad edukalt paljud meie vabariigi sovhoosid, kus ei ole veel suudetud küllaldaselt otstarbekate sigalate ehitust läbi viia. Neis sovhoosides vabastatakse talvel hobusetallides mõned latrid ja viiakse tiined emised sinna. Kuna hobusetallid on tavaliselt võrdlemisi kuivad ja sõnnik annab latris altpoolt küllalt soojust, on sel teel talvine põrsas e kasvatamine andnud üsna häid tagajärgi ning varem tavaliseks osutunud suur põrsaste surevus on vähenenud miinimumini.

Põrsaste hooldamisel omab peamise koha piinliku puhtuse pidamine. Puhtad peavad olema kõik kasutatavad söögi- ja jooginõud, sulu seinad ja põrandad, jooksuaiad, samuti ka põrsad, emised ja põrsaste hooldamisega tegelevad inimesed.

Sulgusid ja vahekäike tuleb koristada pärast iga sööt-miskorda, vajaduse korral ka sagedamini. Lupjama peab põrsaste ja emiste sulge vähemalt kord kuus. Samaaegselt tuleb desinfitseerida põrandad. Kõik күнад (eriti piimakүнад) tuleb mitte ainult pärast iga söötmist pesta, vaid ka võimalikult sagedamini pesta keeva veega ja kas või kordki nädalas desinfitseerida kloorlubjalahusega.

Suurt tähelepanu tuleb pühendada põrsaste puhtusele. Kevadel, suvel ja sügisel tuleb neid pesta vähemalt üks kord kuus, soojas (20—30°C) vees. Kuid siinjuures tuleb valvata, et põrsad pärast pesemist korralikult kuivaks pühitakse ja et nad ei külmetuks.

Allapanu põrsaste sulus peab olema pidevalt puhas ja kuiv, ei tohi tolmata ning tuleb sageli uuendada.

Tähtis on põrsaste hooldamisel ka nende jalutamine. Suvel tuleb neid välja päikese kätte jalutama lasta 3.—4. elupäevast alates, algul 2—3 korda päevas mõneks minutiks. Vastavalt põrsaste kasvamisele suurendatakse nende väljasviibimise aega ning kuu vanuselt lastakse neid olla väljas sõltuvalt ilmast 2—3 tundi järjest.

Maa-ala, mis on määratud põrsaste jalutamiseks, peab olema puhas igasugusest saastast ja sõnnikust, eriti tuleb hoiduda kodulindude väljaheidetest, millede söömisel põr-

sad võivad hõlpsasti nakatuda mitmesugustesse nakkushaigustesse.

Üleliidulise Loomakasvatuse Uurimise Instituudis lastakse põrsaid ka talvel 15—20 päeva vanuselt alates lühemateks ajavahemikkudeks (3—10 minutiks) lumest puhataks pühitud kohtadele jalutama, kusjuures valvatakse selle järele, et põrsad ei jääks seisma, vaid kogu aeg liiguksid. Nagu Instituudi senised kogemused näitavad, mõjub see põrsastele karastavalt ning hästi.

Põrsaste võõrutamine

Õigele võõrutamisele tuleb pöörata tõsist tähelepanu. Sobivamaks põrsaste võõrutamise ajaks on nende 2 kuu vanuseks saamine. Põrsaste võõrutamine tuleb läbi viia järk-järgult, et mitte häirida nende seedeelundite normaalset tegevust. Selleks vähendatakse iga päev mitme päeva jooksul põrsaste emise alla imema laskmise kordi kuni täieliku ärajätamiseni.

Võõrutamise ajal jäetakse emise söödaannusest välja kõik piimatekitavad söödad, nagu kliid, söodajuurvili ja lõss.

Nii võõrutamise aja kestel kui ka 10—12 päeva jooksul pärast võõrutamist ei tohi muuta põrsaste söödaratsiooni, söödavalmistamise viise ega söödaandmise korda.

Võõrutamise ajal on soovitatav jätta põrsad esialgu emise sulgu ja emise ajada teise sulgu. 10.—15. päeval pärast võõrutamist rühmitatakse põrsad nende arengu ja üleskasvatamise otstarbe järgi rühmadesse ja viiakse üle noorsigadele ette nähtud sulgudesse.

Tavalisemaid põrsaste haigusi

Kõhulahtisus ehk kõhutõbi on sagedasemaid põrsaste haigusi, mis esineb nende 1—5 nädala vanuseks saamiseni.

Haiguse tunnuseks on rooja muutumine vedelaks, kollakaks või rohekashalliks ja haisevaks. Põrsastel tõusevad karvad turri, välimus muutub kahvatu-halliks, käitumine loiuks ja kaob söögiisu. Sageli lõpeb haigus surmaga.

Ravi. Haiguse ärahoidmiseks on vajalik, nagu juba eespool märgitud, korralik söötmine, hooldamine ja pidamine.

Haigestunud põrsastele antakse (2—3 korda päevas, 1 supilusikatäis korraga) putru, mis on valmistatud 9 osast söödakriidist ja 1 osast kreoliinist. Samuti võib anda oopi-umitinktuuri (5—10 tilka korraga), metüleensinise vesilahu (1:1000), tannalbiini ja lehtpuusütt. Sovhoosides on viimasel ajal saavutatud märgitud haiguse ravimisel väga efektiivseid tulemusi sellega, et on antud põrsastele süüda hulgas phtalazoli 1 g põrsa kohta päevas.

Maksahaigus on halvemaid põrsaste haigusi, mis esineb eriti talvel ja kevadel ning nõuab palju ohvreid.

Haigus on väga kiireloomuline, ja sageli surevad põrsad enne kui ilmuvad haiguse tunnused. Haiguse korral jäävad heas toitumuses olevad põrsad korraga loiuks, lamavad asemel, loobuvad söögist või otsivad endale aset sulunurkades. Mõnikord muutuvad haigetel põrsastel kõrvatagused ja kõhualused siniseks ja põrsad surevad mõne tunni jooksul.

Maksahaiguse tekkimise põhjustes ei ole veel täiesti kindlat selgust, kuid selle tekkimise põhjuseks ei peeta pisikuid, vaid ebaratsionaalset söötmist, riknenud söötade andmist ja mustade, pesemata söödanõude kasutamist.

Põrsaste maksahaiguse efektiivseid ravimisviise senini leitud ei ole. Haigestumise vältimiseks on vajalik puhtus ja õige söötmine ning korralike pidamistingimuste loomine.

Rahhiidi korral kaob põrsastel ja noortel sigadel söögiisu, vahel seltsib sellele veel kõhulahatus, jalad muutuvad kõveraks ning liigesed jämenevad. Mõnikord muutub ka selgroog nõrgusaks või küürakaks.

Rahhiidi tekkimise põhjuseks on vitamiinide ja mineraalainete vähesus, samuti ka põrsaste ja emiste mitteküllaldane päikese käes jalutada laskmine.

Rahhiidist hoidumiseks tuleb anda põrsastele küllaldaselt mineraalaineid ning vitamiine sisaldavaid söötasid ning lasta neid päikese kätte jalutama. Emiseid tuleb suvel pidada liblikõielisterikka rohukamaraga koplites.

R a v i: Anda kahe nädala jooksul iga päev 20 g kondi-
jahu ja 2 supilusikatäit kalamaksaõli. Samuti võib anda
20%-list kloorkaltsiumi vesilahust koos kalamaksaõliga
2—3 supilusikatäit põrsa kohta päevas ning lasta põrsaid
päikese kätte. Eespoolmärgitud ravimitega ja söötmise
parandamisega võib haiguse seisma panna, kuid luude ula-
tuslikumaid deformatsioone ei saa enam ravida.

Üldiselt tuleb püüda õigete söötmis-, hooldus- ja pida-
mistingimuste loomisega põrsaste haigestumisi igati väl-
tida.

Iga üleskasvatatud terve ja elujõuline põrsas on abiks
töötajaskonnale väärtuslike toiduainete — liha ja rasva —
koguse suurendamisel.

SISUKORD

Sissejuhatus	3
Tiinete emiste söötmine	4
Emiste ettevalmistamine poegimiseks	6
Imetava emise söötmine	7
Pörsaste söötmine	8
Pörsaste pidamine ja hooldamine	17
Pörsaste võõrutamine	19
Tavalisemaid pörsaste haigusi	19

Kunstiline toimetaja R. Tungla

Vastutav toimetaja I. Jürisson

Tehniline toimetaja E. Plaks

X. Рохтла. Выращивание поросят в колхозе.

На эстонском языке.

Ladumisele antud 26. VIII 1949. Trükkimisele antud 17. IX 1949. Paber
56:79 cm 1/16. Trükiarv 3000. Trükitähti trükipoognas 33072. Trükipoognaid 1,5.
Arvutuspoognaid 0,98. MB-05637. Tellimise nr. 4232.
Trükikoda „Kommunist“ Tallinn, Pikk 2

50 kop.

Q-17909
27

TÜ RAAMATUKOGU

1 0300 00496484 9